

BAN DE ARMOEDE

- 1 Tot aan het eind van de jaren tachtig stonden twee wereldbeschouwingen tegenover elkaar: de communistische en de liberale. Met de val van de Muur in Berlijn, in 1989, kwam er een einde aan een ideologisch conflict dat tientallen jaren duurde. In de plaats van dat conflict doemt er nu een wereldwijde ‘botsing van beschavingen’ op, met aan de ene kant het Oosten, dat geworteld is in de Islam, en aan de andere kant het Westen, dat zijn maatschappelijke ideeën ontleent aan de Verlichting¹⁾.
- 2 In Europa vrezen velen overspoeld te worden door migranten die de westerling confronteren met andere dan de vertrouwde denkbeelden. Men ervaart een wereld van verschil tussen de vrijgevochten westerse vrouw en de streng-islamitische die zich onderworpen weet aan tal van religieuze voorschriften. Opvallend is dat men in de jaren zestig nog gefascineerd was door denkbeelden die van elders kwamen. In die tijd waren veel mensen bijvoorbeeld hevig geïnteresseerd in yoga en boeddhisme. Vandaag de dag vraagt men zich bezorgd af of niet door de ideeën van elders het erfgoed van de Verlichting wordt aangetast.
- 3 Naast het onderscheid tussen ‘het Westen’ en ‘het Oosten’ domineert nog een andere tegenstelling het wereldtoneel: die tussen ‘Noord’ en ‘Zuid’. Het gaat daarbij meer om een economische dan om een culturele tegenstelling. Centraal thema is de kloof tussen arm en rijk. Deskundigen die zich over de Noord-Zuid-tegenstelling buigen, wijzen erop dat de huidige, ongelijke machtsverhoudingen ertoe leiden dat groei van de wereldproductie vrijwel uitsluitend ten goede komt aan het al zo rijke Westen. Het Noorden, waarmee feitelijk het rijke Westen wordt bedoeld, vreest dat door politieke woelingen, honger en ziekte vluchtelingen uit verre landen naar het Westen worden gedreven. Als een adequate opvang ontbreekt, worden velen de illegaliteit ingejaagd en stijgt de criminaliteit.
- 4 Overal op aarde, dus heus niet alleen in het rijke Westen, koesteren mensen ideeën die overeenstemmen met die van de Europese Verlichting. Een overgrote meerderheid van de wereldbevolking keert zich tegen slavernij en tegen kolonialisme. In veel landen verzet men zich tegen de onderdrukking van de vrouw. We hebben onder VN-vlag een handvest over de rechten van de mens, dat het individu waar ook ter wereld moet beschermen. Dictatoriale regeringen worden veroordeeld. Waar ter wereld komt men niet op voor democratie en milieu?
- 5 Juist in dit licht is de Noord-Zuid-verhouding, het wereldwijde contrast tussen schrijnende armoede en patsjerige rijkdom, onduidbaar. De tegenstelling tussen arm en rijk is niet Gods werk. Ze is ook niet het werk van de natuur. Ze is mensenwerk. Het mag toch niet zo zijn dat bijna de helft van de mensheid in bittere, mensonterende armoede leeft? We hebben op nationaal niveau geleerd politieke en economische oplossingen voor armoede te bedenken, dus waarom zou het niet mogelijk zijn dergelijke oplossingen ook op internationaal niveau te realiseren? Waarom duurt het dan zo ontzaglijk lang voordat we iets ondernemen?
- 6 Eigenlijk is er iets heel vreemds aan de hand. Er is een groeiende internationale bereidheid om soevereine staten binnen te dringen als dat noodzakelijk is om terrorisme te bestrijden of burgeroorlogen te beëindigen. Maar die bereidheid is er klaarblijkelijk niet om de mensonterende armoede te bestrijden, terwijl er in onze wereld toch veel meer mensen door armoede dan door geweld overlijden. Een derde van alle doodsoorzaken in de wereld houdt verband met armoede. Volgens een recent rapport van de Verenigde Naties leven op dit moment 2,8 miljard mensen van slechts twee dollar per dag. Dat is 46 procent van de wereldbevolking. De rijkste 1 procent van de wereldbevolking heeft een gezamenlijk jaarinkomen dat gelijk is aan het totale jaarinkomen van de armste 57 procent. Volgens cijfers van de Wereldbank is de armoede de laatste jaren aan het afnemen, maar beneden de Sahara neemt de armoede juist toe. Het tempo waarin de armoede mondiaal afneemt, is zo traag dat het nog wel zo’n honderd jaar zal duren voordat elke wereldburger boven de tweedollargrens leeft. Als we één procent van het totale globale inkomen (ongeveer 312 miljard dollar) zouden benutten om de levensomstandigheden te verbeteren van degenen die van twee dollar per dag leven, dan zou de ergste armoede in de wereld binnen een jaar of tien verholpen zijn. Helaas is de tendens tot nu toe omgekeerd. Wat er bijvoorbeeld

Eindexamen Nederlands havo 2005-I

havovwo.nl

- aan economische groei in de jaren negentig
110 plaatsvond, kwam vrijwel geheel ten goede
aan de rijke landen.
- 7 Het Westen houdt willens en wetens een
internationale orde in stand die voor
systematische scheefgroei van de welvaart
115 zorgt. Westerse regeringen zijn bereid
miljarden te investeren in humanitaire
interventies in bijvoorbeeld Joegoslavië of
Afghanistan, maar beschouwen geld dat
besteed wordt aan de wereldwijde bestrijding
120 van armoede zo goed als weggegooid.
Waarom eigenlijk?
- 8 Het is waar dat de cultuur ter plaatse en de
corruptie van de lokale machthebbers een
belangrijke verklaring vormen van het
125 moeizame karakter van de strijd tegen de
armoede. Dat er op zoveel plaatsen in de
wereld gemoord en geplunderd wordt, dat er
op grote schaal etnische zuiveringen
plaatsvinden en mensen in mensonterende
130 armoede leven, valt het Westen niet direct
aan te rekenen. En toch is men er in het
Westen medeverantwoordelijk voor. Om de
simpele reden dat het in de macht van het
Westen ligt er wat aan te doen. Als we zonder
135 al te grote economische, politieke en militaire
offers de internationale spelregels die ons
leven beheersen, zo kunnen veranderen dat ze
ook de allerarmsten in de wereld ten goede
komen, zijn we medeverantwoordelijk voor
140 hun lot.
- 9 *Why do they hate us?* vroegen de
Amerikanen zich na de aanslagen op 11
september 2001 verbijsterd af. De afkeer van
het Westen, die vrijwel dagelijks in kranten
145 van de Arabische wereld wordt opgetekend,
is voor een deel juist op ideeën gebaseerd die
hun oorsprong hebben in de Europese
Verlichting, zoals de idee dat mensen recht
hebben op zelfbeschikking en op een
150 menswaardig bestaan. De klacht is dat het
Westen zelf de ideeën van de Verlichting niet
langer serieus neemt. Dit verwijt zouden we
ons moeten aantrekken. Zoals we in
toenemende mate weigeren onze ogen te
155 sluiten voor mensonterend geweld, zo zouden
we onze ogen niet langer mogen sluiten voor
de mensonterende armoede waarin bijna de
helft van de mensheid verkeert.
- 10 Het bovengenoemde rapport van de
160 Verenigde Naties maakt in tal van paragrafen
duidelijk dat voor economische ontwikkeling
politieke democratie een factor van enorme
betekenis is. We kunnen politieke en
economische zaken niet van elkaar scheiden:
165 de politieke situatie in een land is een
belangrijke graadmeter voor de economische.
De econoom en Nobelprijswinnaar Amartya
Sen heeft onlangs nog eens aangetoond dat
hongersnoden in arme landen met een
170 democratisch bestuur beduidend minder vaak
voorkomen dan in even arme, niet-
democratische landen.
- 11 Wanneer een bende misdadigers een bank
berooft, wordt deze nationaal en
175 internationaal vervolgd. Wanneer een bende
misdadigers de staatsmacht grijpt, zich bij
buitenlandse banken in de schulden steekt en
vervolgens de grondstoffen van dat land
uitverkoopt zonder dat dit de bevolking van
180 het land ten goede komt, dan valt daar echter
binnen de huidige internationale orde vrijwel
niets aan te doen. Regeringen die niet langs
democratische weg aan de macht zijn
gekomen, kunnen veel te makkelijk geld
185 lenen bij (veelal westerse) banken. Ze vinden
ook te gemakkelijk grote bedrijven die met
hen willen samenwerken, die vervolgens aan
de corruptie ter plaatse meebetalen en dat
geld vaak in eigen land van de belasting
190 mogen aftrekken. Niet-democratisch gekozen
regeringen kunnen nu nog dikwijls zonder
noemenswaardige internationale tegenstand
hun bevolking met harde hand onderdrukken.
- 12 Laten we ons niet blindstaren op de
195 cultuurverschillen tussen West en Oost. Ze
zijn er en beïnvloeden ook de verhouding
tussen Noord en Zuid. Maar laten we niet
vergeten dat ‘cultuurverschillen’ in de
huidige internationale verhoudingen al te
200 vaak als excuus worden gebruikt om niets te
hoeven veranderen aan de economische of
politieke situatie. De Noord-Zuid-
tegenstelling berust op economische en
politieke machtsverhoudingen die herzien
205 kunnen worden op basis van het
Verlichtingsidee over rechtvaardigheid.
Gemeten aan dat criterium is het
onbegrijpelijk waarom er wel internationale
coalities gevormd kunnen worden om
210 mensonterend geweld te voorkomen, maar
niet om mensonterende armoede te bestrijden.

naar: Pieter Pekelharing
uit: Trouw, 19 oktober 2002

noot 1

Verlichting: een ideeënstelsel uit het achttiende-eeuwse Europa waarin men aannam dat de mens een betere wereld kon scheppen als hij zich liet leiden door het vrije, kritische denken en door zijn gezonde verstand. Men huldigde de opvatting dat mensen gelijkwaardig zijn en dezelfde rechten hebben. De Verlichting leidde tot grote veranderingen op politiek en maatschappelijk gebied.

■ Tekst 1 Ban de armoede

Alinea 1 en 2 hebben *ten opzichte van elkaar* elk een eigen functie. Benoem die functie door een van de volgende functiewoorden te kiezen: *constatering, conclusie, oorzaak, samenvatting, uitwerking, verklaring* en *voorbeeld*.

- 1p 1 Wat is de functie van alinea 1? Kies als antwoord één van bovenstaande functiewoorden.
1p 2 Wat is de functie van alinea 2? Kies als antwoord één van bovenstaande functiewoorden.

“Vandaag de dag vraagt men zich bezorgd af of niet door de ideeën van elders het erfgoed van de Verlichting wordt aangetast.” (regels 26-28)

- 2p 3 Waarom is die bezorgdheid, gelet op alinea 4, onterecht?
Gebruik voor je antwoord maximaal 20 woorden.

“De tegenstelling tussen arm en rijk is niet Gods werk. Ze is ook niet het werk van de natuur. Ze is mensenwerk.” (regels 64-66)

- 1p 4 ■ Op welke wijze wordt deze uitspraak in de tekst *Ban de armoede* aannemelijk gemaakt?
A Door te verwijzen naar de economische gevolgen van politieke gedragingen.
B Door te verwijzen naar verschillen in inkomen en levensomstandigheden.
C Door te verwijzen naar voorbeelden van een confrontatie tussen culturen.

- 2p 5 Om welke reden zou het Westen zich verplicht moeten voelen om ten strijde te trekken tegen de mensonterende armoede in een groot deel van de wereld, gelet op alinea 4?
Gebruik maximaal 25 woorden.

- 3p 6 Om welke reden zou het Westen zich aangesproken moeten voelen om ten strijde te trekken tegen de mensonterende armoede in een groot deel van de wereld, gelet op alinea 5?
Gebruik maximaal 25 woorden.

“Waarom duurt het dan zo ontzaglijk lang voordat we iets ondernemen?” (regels 74-75)

- 2p 7 Wat is blijkens het vervolg van de tekst het belangrijkste excuus om niets te ondernemen?
Gebruik maximaal 15 woorden.

- 1p 8 ■ Welke conclusie kan worden getrokken uit alinea 6?

- A Het is ondoenlijk de armoede binnen enkele jaren te laten verdwijnen.
B Het rijke Westen heeft geen baat bij het bestrijden van de armoede elders.
C Het verbeteren van de wereldeconomie lost de armoede niet op.
D Het vergt betrekkelijk weinig middelen om de armoede in de wereld te bestrijden.

“Het Westen houdt willens en wetens een internationale orde in stand die voor systematische scheefgroei van de welvaart zorgt.” (regels 112-115)

- 1p 9 ■ Welke functie heeft deze zin ten opzichte van de voorafgaande alinea, alinea 6?
Deze zin
A beschrijft een argument.
B beschrijft een conclusie.
C beschrijft een doel.
D beschrijft een gevolg.

“De klacht is dat het Westen zelf de ideeën van de Verlichting niet langer serieus neemt. Dit verwijt zouden we ons moeten aantrekken.” (regels 150-153)

- 2p 10 Waarom zouden juist wij ons dit moeten aantrekken, gelet op het tekstgedeelte van alinea 1 en 2?
Gebruik maximaal 20 woorden.

Eindexamen Nederlands havo 2005-I

havovwo.nl

“*Why do they hate us?*” vroegen de Amerikanen zich (...) verbijsterd af.” (regels 141-143)

Blijkens alinea 9 hangt de afkeer van Amerika samen met het verwijt dat het Westen zelf de ideeën van de Verlichting niet langer serieus neemt.

- 1p **11** ■ Welk Verlichtingsidee zou door het Westen onvoldoende serieus worden genomen, gelet op alinea 9?
- A Het idee dat alle mensen gelijke rechten hebben.
  - B Het idee dat alle mensen gelijkwaardig zijn.
  - C Het idee dat de mens een vrij wezen is.
  - D Het idee dat de mens een wezen is met gezond verstand.

fragment 1

In het Afrikaanse land Malawi kwam in 1994 een einde aan de dictatuur. Het land werd een democratie met veelbelovende vooruitzichten. Nu, acht jaar later, is het land armer dan ooit. Dertig procent van alle Malawianen lijdt honger en twintig procent is besmet met het aidsvirus. Er is niemand van de regering die er ook maar één nacht wakker van ligt. Volgens een voormalige minister willen voormalige donorlanden geen geld meer steken in Malawi, omdat ze geen mismanagement en corruptie willen. De wortels daarvan liggen in de Afrikaanse plattelandscultuur. Wie macht en rijkdom vergaart, moet zijn stam- en dorpsgenoten mee laten delen. Je eigen club bevoordelen is vanzelfsprekend. Doe je dat niet, dan lig je eruit.

naar: Ralf Bodelier, Verzwolgen toekomst, *de Volkskrant*, 21 december 2002

- 2p **12** □ Welke veronderstelling uit alinea 10 en 11 van de tekst *Ban de armoede* wordt door het voorbeeld in fragment 1 tegengesproken?
Gebruik maximaal 20 woorden.
- 3p **13** □ Welke concrete actie zou, gelet op alinea 12, mogen worden verwacht om een einde te maken aan de toestand in Malawi, zoals geschetst in *fragment 1*?
Gebruik maximaal 20 woorden.

fragment 2

Sommigen denken dat veel buitenlandse onvrede jegens Amerika wordt veroorzaakt door armoede, maar armoede is maar een deel van het probleem. Vooral de islamitische wereld zit met een dilemma. Marktwerving is misschien goed voor de economie, maar soms slecht voor de religie. Sommigen meten voorspoed af aan het aantal vestigingen van Nike en McDonald's, de aanwezigheid van MTV en grote bioscopen. Maar dat is tegelijkertijd een indicatie van de corruptie van religieuze waarden.

naar: Jim Schilder, De totalitaire markt, *HP/De Tijd*, 21 juni 2002

- 3p **14** □ Toon met behulp van fragment 2 aan dat de Westerse beïnvloeding van de economie in arme landen zich tegen het Westen kan keren.
Gebruik maximaal 20 woorden.

In de tekst *Ban de armoede* zijn de volgende tekstdelen te onderscheiden:

deel 1: Situatie- en probleemschets

deel 2: Centrale vraagstelling(en) bij het probleem

deel 3: Verklaringen voor het uitblijven van oplossingen

deel 4: Afronding

- 1p **15** □ Met welke alinea begint deel 2?
- 1p **16** □ Met welke alinea begint deel 3?

- 1p **17** ■ Hoe kan het schrijfdoel bij de tekst *Ban de armoede* het beste worden getypeerd?
De tekst is vooral
- A activerend, want er wordt een oproep gedaan om de internationale orde die de armoede in stand houdt, te wijzigen.
  - B beschouwend, want er wordt een antwoord gezocht op de vraag naar de oorzaken van de Noord-Zuid-tegenstelling.
  - C betogend, want er wordt beargumenteerd dat armoedebestrijding een kwestie is van navolging van Verlichtingsideeën.
  - D uiteenzettend, want er wordt een mondiale misstand uit de doeken gedaan zonder dat een standpunt wordt ingenomen.
- 1p **18** ■ Welke van de onderstaande beweringen geeft de hoofdgedachte van de tekst het beste weer?
- A Het rijke Westen is er te weinig op uit de kloof tussen arm en rijk te dichten, die ontstaan is doordat de Verlichtingsidealen maar binnen een beperkt gebied zijn geëffectueerd.
  - B Het Westen wijt de kloof tussen Noord en Zuid te gemakkelijk aan cultuurverschillen, waardoor te weinig ondernomen wordt om de bestaande internationale orde te wijzigen.
  - C Men moet oog krijgen voor de oorzaken van de Noord-Zuid-tegenstelling om te voorkomen dat de afkeer tegen het Westen steeds dreigender vormen aanneemt.
  - D Niet-democratische regeringen van arme landen zorgen ervoor dat de ideeën van de Verlichting in die landen geen wortel kunnen schieten, zodat de macht in handen van weinigen blijft.